



*Senad Ćeman, direktor Centra
za dijalog – Vesatijja Islamske
zajednice u Bosni i Hercegovini*

“SREDNJI PUT JEDINI JE ISPRAVAN PUT”

“Ideja srednjeg puta program je koji je baziran na pozivu muslimanima na mudrost i dijalog s drugima, koji je između privrženosti vjernicima i tolerancije spram onih koji to nisu, koji saraduje s muslimanskim zajednicama koje ga podržavaju i oprašta onima koji misle drugačije, vodi računa o utjecaju promjena koje donosi novo vrijeme, mjesto ili okolnosti u šerijatskopravnom mišljenju, obrazovanju i sudstvu, mudro uočava postupnost u pozivanju ljudi u islam, procesu reforme i promjena”

Razgovarao: Filip Mursel BEGOVIĆ
urednik@stav.ba

Fotografije: Velija HASANBEGOVIĆ

Hutba reisul-uleme Huseina ef. Kavazovića, u kojoj upućuje na slijedenje srednjeg puta i borbu protiv radikalizma, poprilično je odjeknula u bosanskohercegovačkoj javnosti. No, islamska filozofija srednjeg puta odavno je prepoznata u Islamskoj zajednici BiH kao jedini ispravan put. Nakon zastrašujućih terorističkih napada u Parizu i nakon slučaja terorizma u sarajevskom naselju Rajlovac, razgovarali smo sa Senadom Ćemanom (1971), direktorom Centra za dijalog – Vesatijja, koji već četiri godine djeluje unutar Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Senad Ćeman završio je Gazi Husrev-begovu

medresu u Sarajevu, specijalistički dvo-godišnji studij arapskog jezika u Saudijskoj Arabiji, Fakultet šerijatskog prava u Ujedinjenim Arapskim Emiratomima, magistrirao je na Katedri za šerijatsko pravo Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu na kojem je doktorand i na kojem radi kao asistent. Radio je kao imam, bibliotekar i nastavnik Islamskog prava (fikh) u Gazi Husrev-begovoj medresi.

STAV: Promociju srednjeg islamskog puta pokrenula je država Kuvajt. Institucionalizirana je u centre za dijalog širom svijeta. Možete li predstaviti tu ideju i gdje je do sada naišla na plodno tlo?

CEMAN: Ideja srednjeg puta predstavlja jednu od najznačajnijih odlika islama. Taj put zove se i put *ravnoteže, sklada ili mjere*. Predstavlja sredinu, ili ravnomjernost između dviju suprotnih ili suprotstavljenih strana, na način da nijedna strana nema mogućnosti da djeluje sama i eliminira drugu stranu, na način da nijedna strana ne uzima za sebe više nego što joj pripada i na način da ne ugnjetava drugu stranu niti joj nanosi zlo. Kao ilustraciju strana koje stoje jedna naspram druge ili su suprotstavljene možemo navesti primjere: Božanskog i ljudskog, duhovnog i materijalnog, ahiretskog i dunjalučkog, objave i razuma, prošlog i budućeg, individualnog i kolektivnog, realizma i idealizma, nepromjenljivosti i promjenljivosti itd.

Ideja srednjeg puta kur'anska je kategorija kojom se definira muslimanska zajednica u najširem smislu, ono što nazivamo ummet, čemu pripadaju svi muslimani, bez obzira na geografske i sve druge različitosti. *I tako smo vas učinili zajednicom sredine (ummeten vesatan) da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da poslanik bude protiv vas svjedok.* El-Bekare 143.

Ideja srednjeg puta program je koji je baziran na pozivu muslimanima na mudrost i dijalog s drugima, koji je između privrženosti vjernicima i tolerancije spram onih koji to nisu, koji saraduje s muslimanskim zajednicama koje ga podržavaju i oprašta onima koji misle drugačije, vodi računa o utjecaju promjena koje donosi novo vrijeme, mjesto ili okolnosti u šerijatskopravnom mišljenju, obrazovanju i sudstvu, mudro uočava postupnost u pozivanju ljudi u islam, procesu reforme i promjena.

Ona je program koji spaja nauku i vjerovanje, materijalnu kreativnost i duhovnu veličanstvenost, snagu ekonomije i snagu morala. Ideja koja poziva na obnovu vjere iznutra i koja afirmira ono najbolje u našoj tradiciji: racionalizam teologa, duhovnost sufija i preciznost pravnika. Ideja srednjeg puta program je koji spaja inspirativnost prošlosti, suživot sadašnjosti i projekciju budućnosti, usklađen s trajanjem vjerozako- na i promjenama vremena. Ova se ideja među muslimanima podrazumijevala do te mjere da se o njoj nije čak ni pričalo, ni pisalo. Umjerenost u vjeri jednostavno se živjela! Zato što je muslimanska zajednica odgajana na brojnim Poslanikovim, a.s., hadisima, poput onoga u kojem nas upozorava: Čuvajte se pretjerivanja u vjeri, to je uništilo one prije vas.

Ideja srednjeg puta nalazi plodno tlo svugdje gdje muslimani žive, zato što je prihvataju kao prirodnu i sebi svojstvenu. Ova ideja prihvatljiva je i nemuslimanima i ona nam se danas nameće kao spasonosna. O ovoj ideji u savremenom kontekstu počelo se pisati sedamdesetih godina prošlog stoljeća, za vrijeme brutalnih obračuna vlasti s opozicijom u muslimanskim državama. Pale su teške optužbe i brojne žrtve. Posijana je klica proglašavanja muslimana nevjernicima,

“Nekako polahko nestaje tragova odgoja (edeba) samilosti prema mlađem i poštovanja prema starijem, toga da znan i neuk nisu jednaki. Odatle dolaze krajnosti zbog kojih se ne poštujemo čak i onda kada se volimo”

pošast međumuslimanske anateme (tekfir) i krenulo se u pravcu otvorenih antagonizama. Poslije 11. septembra ulazimo u period isključivosti: pojačane islamofobije s jedne i zloupotrebe islama s druge strane. S najviših svjetskih pozicija pozivalo se na “s nama ili protiv nas”.

Tu se osjetila potreba za glasom razuma. Tu su potrebu razumjeli u Kuvajtu, čija je vlada osnovala pri Vijeću ministara 2004. godine *Međunarodni centar za srednji islamski put (El Merkezul alemijj lil vesatijje)*, prvi takve vrste u svijetu. Centar je organizirao dvije međunarodne konferencije o konceptu srednjeg puta, od 26. do 28. maja u Londonu i od 17. do 19. novembra u Washingtonu. Centar za dijalog – Vesatijja Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini preveo je naučne radove s tih konferencija i objavio 2013. godine u publikaciji *Srednji islamski put – društvene implikacije*.

Pomenuti centar u Kuvajtu okupio je najeminentnija imena da na principu srednjeg puta kroz prizmu umjerenosti i dijaloga ponudi javnosti pisani koncept srednjeg puta. U narednih je nekoliko godina to uspješno i realizirano. Koncept je od strane običnih ljudi, vlada, ministarstava vakufa i vjerskih pitanja prihvaćen kao izbalansirani program baziran na razumijevanju parcijalnih tekstova Kur'ana i sunneta u svjetlu cjelokupnosti njihovih intencija, vodeći računa o ravnoteži između: razuma i Objave, materijalnog i duhovnog, prava i obaveza, pojedinačnog i općeg, između teksta Božije knjige i borbe na Allahovom putu, stvarnosti i želje, konstantnog i promjenjivog, između povezanosti s izvorom i doticanja onog savremenog, čvrsto se držeći izvora i cjeline, naprijed je ono što zaslužuje biti ispred, a poslije dolazi ono što treba biti iza. Koncept srednjeg puta stabilan je u pogledu ciljeva, a fleksibilan u sredstvima, vodi računa o suštini prije forme, o unutarnjem nad onim izvanjskim. Primjer Kuvajta slijedili su Katar sa svojim Centrom za srednji put, Saudijska Arabija sa Centrom za nacionalni dijalog u Rijadu i Međunarodnim centrom

I U MEDIJIMA NAM DEFINITIVNO TREBA KULTURA SREDNJEG PUTA

STAV: Šta predstavlja srednji put u medijskoj kulturi? Primjećujemo da su upravo mediji, a pod njima podrazumijevamo i društvene mreže, inicijalno mjesto širenja međuvjerske i međuetničke mržnje.

CEMAN: Istinu, slobodu, pravičnost i jednaku zastupljenost. I da, umalo da zaboravim, nezavisnost i objektivnost. Zahtijeva da konzument medija ne bude samo dobro obaviješten idiot. Zahtijeva da se prenese jedna i druga strana mišljenje pa da se ljudi trezveno odluče za stranu. A ne da se ljudima još sugerira putem vijesti kako bi se trebali osjećati narednog dana, kao smješko ili kao ljutko.

Primjećujemo također da su neki mediji formirani i održavani od politika kojima odgovara spomenuta mržnja, čiji su protagonisti naivni ili zlonamjerni *nickname*, gotovo da je to svejedno. Sve je to nekako savršeno zbrkano uređeno. Ugasi se jedan takav medij samo da bi se otvorila druga dva gora, a mi ostajemo da živimo sa svojim ranama i problemima. Jedan zlonamjerman medij može nanijeti zla koliko i naoružana vojna formacija. I u medijima nam definitivno treba kultura srednjeg puta.

za dijalog u Beču, Malezija sa Centrom za umjerenost, Bosna i Hercegovina sa Centrom za dijalog – Vesatijja i brojni drugi. Svi uvidamo kako ne postoji alternativa dijalogu i umjerenosti. Upravo se stoga ta ideja nameće kao imperativ našeg vremena.

STAV: Možete li predstaviti četverogodišnje djelovanje Centra za dijalog – Vesatijja, koji djeluje u okvirima Islamske zajednice u BiH? Koji su to edukativni i naučno-istraživački projekti koje ste ostvarili?

ĆEMAN: Centar za dijalog – Vesatijja osnovan je odlukom Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u julu 2012. godine kao ustanova Islamske zajednice, s misijom širenja i promoviranja kulture dijaloga, kako među muslimanima tako i među pripadnicima različitih religija i svjetonazora, a u skladu s ciljevima i misijom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini definiranim izvorima islama i njenim normativnim aktima.

Sve su aktivnosti Centra transparentne i vidljive na stranici www.cdv.ba. Centar je zajedno s izdavačkom kućom El-Kalem štampao deset naslova, od kojih izdajamo: *Zajednica srednjeg puta – teorija i praksa islamske umjerenosti*, knjiga 1 i 2, sa 41 referatom, na preko 1.000 stranica teksta; *Ustanova fetve u globaliziranom svijetu*; *Muslimani i drugi*; *Srednji islamski put – društvene implikacije*; *Odnos između muslimana i nemuslimana – razmišljanja o nekim kur'anskim tekstovima*; *Uloga islama u jačanju svjetskog mira*. U ovom izdavačkom projektu učestvovalo je 65 bosanskohercegovačkih alima. Sva pomenuta izdanja promovirana su u muftijstvima, čiji su promotori bili muftije, a svi imami dobili su besplatan komplet izdanja. Organizirane su radionice i panel-diskusije

“Islam niko nije savladao pa neće ni radikali, militanti ni politike; ni muslimani ni nemuslimani ga jednostavno ne mogu savladati. Pitanje je samo ko će na kraju izaći jači. Ne može se raditi zlo, a nadati se dobru, niti mogu isključivo i svi muslimani biti krivi za sve pogrešno u svijetu. Nije fer!”





“Reis efendija samo je još jednom podsjetio vjernike na džumi na ono što im imami redovno kazuju, na značenje iz sure ‘Fatiha’, koju učimo u namazu i u kojoj molimo: ‘Uputi nas na pravi put.’ Ovaj su puta te riječi lakše našle put do našeg uha i srca. Valjalo je ohrabriti sve nas nakon terorističkih napada u Parizu. Cijeli svijet je s razlogom uplašen i svjestan da je situacija krajnje ozbiljna”

na temu *Susret sa različitim tumačenjima islama* za imame i članove nevladinih organizacija.

Centar je pripremio dva naučna istraživanja *Vrijednosne orijentacije muslimanske omladine u Bosni i Hercegovini* i *Religioznost i rizična ponašanja adolescenata u urbanim sredinama Federacije Bosne i Hercegovine*, kao i finansijski podržao štampanje desetak naslova koji afirmiraju ideju srednjeg puta i dijaloga. Centar u islamskim informativnim novinama *Preporod* od januara 2012. godine ima redovnu rubriku *Vesatijjin forum*, u kojem autori pišu o našem iskustvu i razumijevanju srednjeg puta islama.

Na talasima Radio Bira emitirane su emisije *Srednji put* i *Nuhova lađa*, u kojima je sa sugovornicima razgovarano na temu traženja mjere u razumijevanju i prakticiranju vjere općenito, a posebno u savremenom kontekstu i izazovima kojima je izložena Islamska zajednica i društvo. Centar je organizirao *Govornicu*, na kojoj su govorili dr. John Esposito na temu *Muslimansko-kršćanski dijalog u 21. stoljeću: izazovi i perspektive*; dr. Mato Zovkić na temu *Vjera kao tradicija zajednice i kao osobni izbor* i Ziauddin Serdar na temu *Budućnost islama u Evropi*.

Informacije o spomenutim i drugim aktivnostima dostupne su na internet-stranici Centra. Na taj je način Centar dao doprinos u obogaćivanju prije svega pisane riječi o umjerenosti islama i dijalogu. Osjećala se potreba da se pitanjem razumijevanja srednjeg puta islama institucionalno bavi

jedna specijalizirana ustanova Islamske zajednice i spomenute aktivnosti samo su dio tih nastojanja. Kao odgovorna osoba za rad Centra mogu reći da je zadatak umnogome bio olakšan iskrenim stavljanjem svih uposlenika i kapaciteta Islamske zajednice na raspolaganje u procesu etabliranja i jačanja ove plemenite ideje. Zaista je lijep osjećaj kada ste u prilici da doprinosite ideji u koju vjerujete. Svi smo zajedno u Islamskoj zajednici učinili napor više da razumijevanje islama u našim krajevima bude prepoznatljivije po umjerenosti i ispravnosti.

STAV: Zbog čega je u ovom trenutku za bosanske muslimane od presudne važnosti da afirmiraju i slijede srednji put kako to sugerira reisul-ulema Husein ef. Kavazović?

ĆEMAN: Hutba reisul-uleme potvrda je kontinuiteta i opredjeljenja Islamske zajednice da krajnje odgovorno vodi bosanskohercegovačke muslimane pravim putem. Podsjetit ću da je reisul-ulema i ranije upozoravao da je radikalizam šejtanski put i stranputica. To je važno zbog naše dosljednosti u tumačenju i razumijevanju islama.

Reis efendija samo je još jednom podsjetio vjernike na džumi na ono što im imami redovno kazuju, na značenje iz sure *Fatiha*, koju učimo u namazu i u kojoj molimo: *Uputi nas na pravi put*. Ovaj su put te riječi lakše našle put do našeg uha i srca. Valjalo je ohrabriti sve nas nakon terorističkih napada u Parizu. Cijeli je

svijet s razlogom uplašen i svjestan da je situacija krajnje ozbiljna. Nakon dužeg vremena mogle su se i na Zapadu čuti ozbiljne analize o uzrocima, a ne samo o posljedicama, stanja u koje smo svi zajedno dovedeni. Muslimani ne bi smjeli imati dilemu šta je u konkretnom slučaju pravi put. Zbog toga je bilo potrebno čuti riječi osude radikalizma i zbog toga su one tako snažno odjeknule u javnosti. Ideja srednjeg puta potreba je i prilika vremena u kojem živimo. Potreba za, prije svega, međumuslimanskim razumijevanjem i dijalogom na putu izgradnje humanijeg svijeta oko nas; prilika za susretanjem različitih kultura i učenja, od koje može biti samo korist za sve. Ona je glas razuma i tračak nade za muslimane. U vremenu kada se razne poznate i nepoznate, priznate i nepriznate muslimanske skupine u svome djelovanju pozivaju na slijeđenje pravog puta, potrebno je da se bosanskohercegovačkim muslimanima nedvosmisleno ukaže na pravi put kojim odgovorno ide Islamska zajednica i koji će se neminovno na kraju pokazati kao jedini ispravni – put sredine i uvažavanja.

STAV: Muslimani žive u sekularnim, šerijatskim, diktatorskim, raznim političko-društvenim uređenjima, negdje su većina, a negdje su manjina. Vi govorite o srednjem putu kao univerzalnom principu. Međutim, je li on moguć s obzirom na različite političko-društvena uvjete u kojem žive muslimani?

ĆEMAN: Da, apsolutno je moguć. Ovdje ne govorimo o geometrijskoj, nego o fleksibilnoj sredini. Niti govorimo o političkoj partiji ili ideologiji. Riječ je o vjeri, onom najskrivenijem u svakome od nas. Ko smije u to dirati kako mu na um padne? Islam niko nije savladao, pa neće ni radikali, militanti ni politike; ni muslimani ni nemuslimani ga jednostavno ne mogu savladati. Pitanje je samo ko će na kraju izaći jači. Ne može se raditi zlo, a nadati se dobru, niti mogu isključivo i svi muslimani biti krivi za sve pogrešno u svijetu. Nije fer!

Kako mi u Bosni i Hercegovini jednako, tako i ostali muslimani, ma gdje živjeli, poznaju svoj srednji put, oni ga osjećaju i žive kao ummet Muhammeda, a.s. Obični muslimani svjesni su međusobne povezanosti u ibadetu (obredu), smijehu i strahu. Sve je povezano. Kako mi u Bosni i Hercegovini imamo svoju ulemu koja živi s vjernicima, koju uvažavaju muslimani i nemuslimani, isto tako i muslimani drugih podneblja to imaju. Razlika je samo u državnopravnim uređenjima u kojima žive. Tačno je da nije ugodno danas biti musliman, ali je ne-realno očekivati da se oni koji nisu krivi osjećaju kolektivno krivima. To se jednostavno neće desiti. Srednji put moguć je za sve muslimane sve dok su im Bog, Poslanik i kibla isti.

STAV: Posve je jasno da je osim međuvjerskog dijaloga za muslimane izrazito bitno promoviranje unutarnjeg dijaloga. Na koji se način ta potreba manifestira u BiH? Koje su to za sada nepomirljive krajnosti koje uočavate među muslimanima u BiH?

ĆEMAN: U pravu ste, teško, nažalost, međusobno komuniciramo s neistomišljenicima, gotovo nikako, osim preko spomenutih posuđenih imena po forumima i društvenim mrežama. Manifestira se kroz dojam da su svi pametni, da svi sve znaju i ko je taj neko da nešto priča. Vidim to i kao naše muslimansko odustajanje od jednog važnog principa islamskog učenja – podsticanja na dobro i odvratanja od zla. Svako se o sebi zabavio. Nekako polahko nestaje tragova odgoja (edeba) samilosti prema mlađem i poštovanja prema starijem, toga da znan i neuk nisu jednaki. Odatle dolaze krajnosti zbog kojih se ne poštujemo čak i onda kada se volimo.

STAV: Radili ste kao profesor u Gazi Husrev-begovoj medresi, a sada na FIN-u predajete kao asistent na Katedri za šerijatsko pravo. Pored toga, iznimno ste aktivni u radu s mladima. Koja su Vaša radna iskustva u domeni suzbijanja radikalizma i isključivosti kod mladih? Koliko

su mladi svjesni potrebe za dijalogom s drugačijima?

ĆEMAN: Volim raditi s učenicima i studentima zbog njihove otvorenosti i spremnosti da se mijenjaju nabolje. Bog nam je podario pametnu djecu koja ne vole da ih odrasli foliraju. Često im se opet putem interneta nameće tema o kojoj bi oni kao trebali imati stav, npr., da li je dozvoljeno u islamu mužu da pojede ženu! I to postane priča za jedan dan. Drugi je dan druga glupost i tako ukруг. Onda se preko buđenja emocija s jedne i zveckanjem oružja s druge strane danima nude priče o dvjema maloljetnim Bošnjakinjama iz neke evropske zemlje koje su otišle ratovati u Siriju. Pa jesu, pa nisu, pa s kim su, pa protiv koga su... A onda vide snimke stradanja civila, rijeke izbjeglica gotovo tu pored nas i onog nesretnog utopljenog dječaka izbačenog negdje na obali Turske. Naravno, čula je naša omladina i za domaće verzije rata, gledaju sve veće socijalne razlike. Sve to itekako doprinosi radikalizaciji. Mladi su jedini svjesni potrebe za istinskim, a ne taktičkim dijalogom s drugačijima. Oni se ne plaše tog dijaloga, nemaju kompleksa da kažu šta osjećaju i to unosi optimizam u cijelu ovu priču. Mladi su snaga, izgubit će svako ko tu snagu podcijeni.

STAV: Koja je po Vašem mišljenju najbolja prevencija kada govorimo o pojavi vjerskog ekstremizma?

ĆEMAN: Mekteb, vjeronauka, mjesni imam i Islamska zajednica. Vjera je duhovna potreba ljudi, koja se uči i nauči. Bilo je pokušaja da se vjerska pouka drži daleko

od škola. I šta smo dobili? Znamo li pred kim su učili vjeru oni koji su ekstremni ili militantni? Vjerovatno pred Googleom. Najbolja prevencija bila bi u pravilnom vjerskom odgoju i vođenju. Nadriječari ne mogu liječiti ljude, valjda smo se u to uvjerali na slučaju Torabija. Tako ni vjeru ne mogu tumačiti priučeni, neodgovorni, niti ljudi za koje ne znamo kako ih pozvati na odgovornost u slučaju pogrešnog rada. Ko želi da profesionalno podučava ljude vjeri, neka za to završi potrebne škole i neka se stavi na raspolaganje specijaliziranim ustanovama. Ovo prvenstveno kažem u cilju podrške sistema odgovornosti, jer perspektive stvari nikako nisu iste kada odgovarate ili ne odgovarate za vlastite postupke.

STAV: U BiH su aktivne međureligijske institucije koje u svojem programu sadrže i potiču pomirenje, dijalog i toleranciju četiriju vjerskih skupina u našoj zemlji. Koliko su u tome uspješne, odnosno, po Vašoj ocjeni, da li se ono izrečeno potvrđuje na terenu?

ĆEMAN: Dobro je da imamo Međureligijsko vijeće, koje je svima podjednako potrebno i daje iste mogućnosti. Ne mogu vam tačno reći koliko je uspješno na terenu, ali znam da bi situacija bila teža da ga nema. Izrečeno se provodi na terenu, sporo, ali se provodi. Svi moramo shvatiti da je naša različitost ujedno naša velika šansa i emanet. Radi nas samih prvenstveno, ali i radi drugih.

Ideja srednjeg puta, mjere i dijaloga mi se čini jedino mogućom – i jedino ispravnom. ■



BH POŠTA
"JP BH POŠTA" d.o.o. Sarajevo

**Svim građanima Bosne i Hercegovine
čestitamo 25. novembar, Dan državnosti
uz želju da svojim zajedničkim radom
doprinesemo jačanju države, solidarnosti i
poštivanju različitih duhovnih i kulturnih vrijednosti.**